

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР”**

**ФАКУЛТЕТ „МЕЖДУНАРОДНА
ИКОНОМИКА И АДМИНИСТРАЦИЯ”
КАТЕДРА „ИКОНОМИКА”**

АРТУР КУХЧИНСКИ

**ОРГАНИЗАЦИЯ И ФУНКЦИОНИРАНЕ НА ФИНАНСОВАТА
СИСТЕМА НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА БИЗНЕС СРЕДА В
ПОЛША ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА РАЗВИТИЕТО НА
ПРЕДПРИЯТИЯТА**

АВТОРЕФЕРАТ
на дисертационен труд
за придобиване на научна степен „доктор на науките“
Професионално направление 3.8. “Икономика“
Докторска програма “Политическа икономиа”

Варна, 2022

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР”**

**ФАКУЛТЕТ „МЕЖДУНАРОДНА
ИКОНОМИКА И АДМИНИСТРАЦИЯ”
КАТЕДРА „ИКОНОМИКА”**

АРТУР КУХЧИНСКИ

**ОРГАНИЗАЦИЯ И ФУНКЦИОНИРАНЕ НА ФИНАНСОВАТА
СИСТЕМА НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА БИЗНЕС СРЕДА В
ПОЛША ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА РАЗВИТИЕТО НА
ПРЕДПРИЯТИЯТА**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за придобиване на научна степен „доктор на науките“
Професионално направление 3.8. “Икономика“
Докторска програма “Политическа икономия”

Рецензенти:

проф. д.ик.н. Димитър Канев Канев
проф. д-р Тодорка Игнатова Костадинова
проф. д-р Ганчо Тодоров Ганчев

Варна, 2022

Представеният дисертационен труд обхваща 279 страници и се състои от увод, четири глави, заключение, библиография и приложения. Основният текст на дисертацията съдържа 48 фигури и 46 таблици. Отделните глави, представени в съдържанието, са разделени на подглави. В края на главите има обобщения и заключения. Библиографията се състои от 383 статии, включващи заглавия на полски и английски език. При изготвянето на дисертацията са използвани 125 монографии и глави в колективни трудове, 117 рецензирани научни статии, 28 нормативни акта, 71 документа и доклада и 42 интернет източника.

Авторът на дисертацията е декан на Института по икономически науки към Старополското висше училище в Келце.

Публичната защита ще се проведе на открито заседание на научното жури на 18.11.2022 г. от 10:00 ч. в Заседателната зала на Ректората на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Материалите по защитата са достъпни в кабинет 204 във ВСУ „Черноризец Храбър” и на сайта www.vfu.bg Раздел „Докторантури”.

I. ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Въведение

Изминаха повече от 30 години от първите явления на икономическата трансформация, които се появиха в резултат на промяната в политическата система в Полша след 1989 г. В резултат на възстановяването на икономическата свобода усилието за развитие на икономиката се прехвърли от държавния към частния сектор. Един от най-големите успехи на системната трансформация в Полша несъмнено е бързото развитие на малките частни предприятия. Секторът на микро-, малките и средните предприятия (МСП), поради значителния си принос за създаването на брутен вътрешен продукт или нови работни места, принадлежи към стратегическите сектори на полската икономика. Предприятията от анализирания сектор са стимулатор на икономическото развитие и техният брой и потенциал могат да бъдат един от показателите за оценка на икономическия растеж.

Въпреки че именно микро-, малките и средните предприятия определят силата на полската икономика, те все още се сблъскват с многобройни пречки при осъществяването на стопанската си дейност. Те имат проблеми с набирането на външни средства за финансиране на инвестициите, а това от своя страна означава, че често трябва да ограничават растежа си. В такава ситуация на помощ се притичват структури под формата на *институции за насърчаване на бизнес средата* (ИНБС). Тези структури изпълняват редица обслужващи функции, като запълват празнината между пазарния механизъм и дейностите на публичната администрация. Те създават мрежова институционална инфраструктура, която позволява на предприемачите да създават и прилагат специфични стратегии и да динамизират процесите на развитие. Пазарът, създаден от ИНБС, непрекъснато се развива и адаптира към все по-високите изисквания и нужди на предприемачите.

По принцип, във всеки район на страната, фирмите, които едва започват *дейност (стартиращи предприятия - start-up)*, тези с утвърдени позиции на пазара, фирмите, използващи най-модерните технологии (*високи технологии - high-tech*), както и фирмите с други видове финансови нужди, могат да разчитат на консултантска и финансова помощ, предлагана от институциите за подкрепа на бизнеса.

Тъй като основната цел на съществуването на такива институции е да се отговори на търсенето на услуги, свързани с бизнеса, за което съобщават предприятията, важно е да се стимулира развитието на ИНБС в посока, съответстваща на нуждите на предприятията. Въпреки наблюдаваното професионализиране на дейностите на институциите, процесът на развитие на тези институции не трябва да се счита за завършен. Все още има области, в които развитието на ИНБС трябва да бъде подкрепено, особено в контекста на динамично променящите се пазарни нужди, а оттам и нуждите на предприятията. В районите, където предприемачеството не е стабилна основа за икономическо развитие, се наблюдава ниско ниво на развитие на свързаните с бизнеса услуги. Все по-голямо значение придобиват мерките, подкрепящи както развитието на тези институции, така и създаването на нови предприятия.

2. Актуалност и значимост на дисертацията

Разглеждането на темата, свързана с анализа на функционирането на системата за подкрепа на развитието на предприятията в рамките на финансовите институции за насърчаване на бизнес средата, е оправдано по няколко причини. На първо място е необходимо да се посочи потенциалът на сегмента на МСП, който произтича главно от позицията и ролята на този сектор в икономиката, например при създаването на БВП или работни места. Второ, литературата за МСП, включително повечето от всички проведени изследвания на източниците на финансиране, показва, че собствените средства са основният източник на финансиране на дейността на МСП. Собственият капитал играе ключова роля в малките предприятия, тъй като е основен източник на финансиране както за текущата, така и за инвестиционната дейност. Ето защо е разумно да се отдаде по-голямо значение на финансовите институции за насърчаване на бизнес средата на МСП, които оказват влияние върху собствения капитал на тези предприятия и по този начин влияят върху тяхното функциониране. Литературата по темата и проучванията на МСП показват, че тази група предприятия слабо използва чуждестранен капитал. Този факт ограничава развитието на предприемачеството и в резултат на това МСП не инвестират достатъчно капитал, затова на практика МСП се развиват по-бавно, отколкото биха могли, и увеличават дистанцията от големите предприятия. В този контекст е от голямо

значение да се определят причините за слабото използване на чуждестранен капитал от МСП.

Трябва да се подчертае също така, че макар в националната литература да се разглеждат въпросите за финансирането на МСП и институциите за насърчаване на бизнес средата, липсват трудове, които да съчетават тези два въпроса и да се фокусират върху институциите за насърчаване на бизнес средата по отношение на финансирането на предприятията. Поради това е налице познавателен пропуск в научната литература, който се запълва от настоящата дисертация. Това е първият дисертационен труд, в който се анализира проблемът за функционирането на сектора на МСП и неговото финансиране чрез институциите за насърчаване на бизнес средата в Полша.

3. Цел и предмет на дисертацията

Научната цел на дисертационния труд е анализ на дейността на институциите за насърчаване на бизнес средата по отношение на финансовата подкрепа за развитието на микро-, малки и средни предприятия в Полша и оценка на използването на тази форма на подкрепа от предприятията МСП.

В допълнение към научната цел са формулирани и други цели:

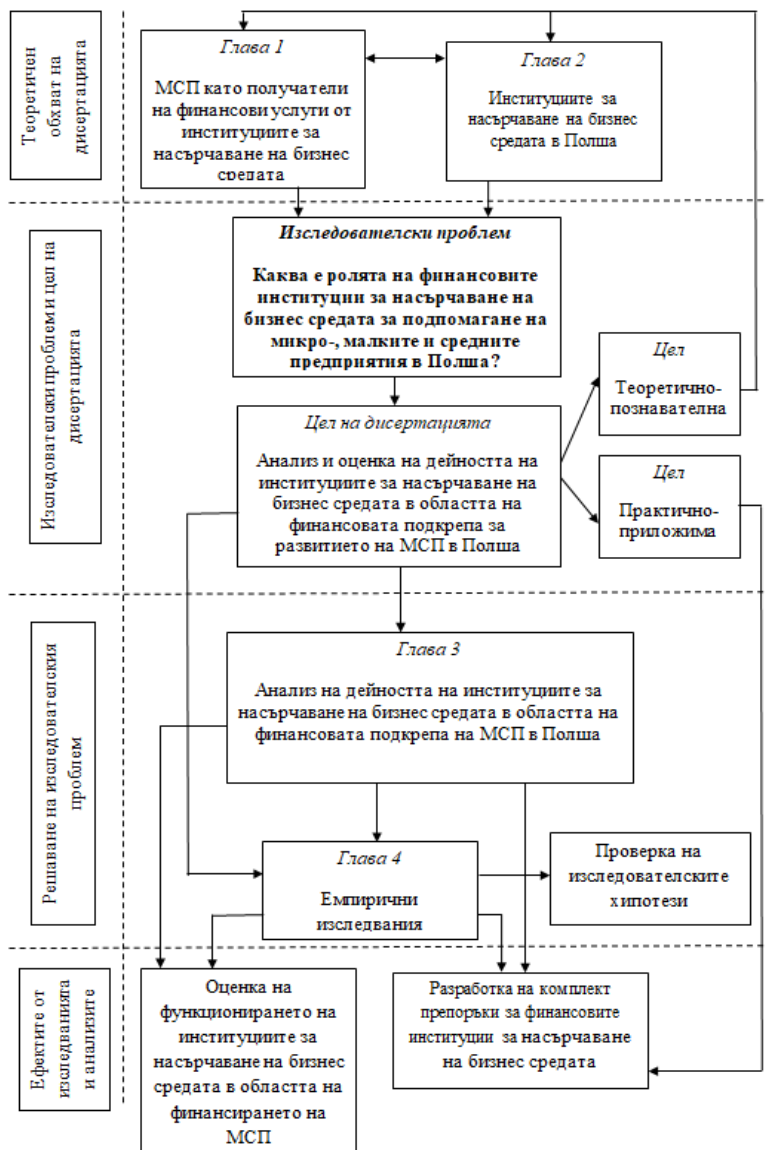
1. Теоретични и познавателни - които са насочени към опознаване на явленията, възникващи при функционирането и развитието на системата за подпомагане на предприятията в рамките на дейността на институциите за насърчаване на бизнес средата, и откриване на закономерностите между тях. Постигането на теоретично-познавателните цели е фундамент за постигането на практико-приложните цели.
2. Практическо прилагане - свързано с използването на резултатите от изследванията в практиката. практико-приложните цели са предоставяне на стопанските субекти конкретни данни за дейностите по финансова подкрепа, предлагани в рамките на институциите за насърчаване на бизнес средата, и да предложат препоръки, насочени към микро-, малките и средните предприятия, институциите за насърчаване на бизнес средата, предоставящи финансови услуги, и администрацията на местното самоуправление, която участва в създаването и развитието на регионална система от институции за насърчаване на бизнес средата.

4. Изследователски проблеми

Научният проблем, който дисертацията се опитва да реши, е анализ на ролята на институциите за насърчаване на бизнес средата с финансов характер, включително влиянието на техните отделни инструменти, върху дейността на МСП.

Решаването на поставения изследователски проблем допринася за развитието на състоянието на изследванията на микро, малките и средните предприятия в Полша и финансовата помощ, която оказват институциите за насърчаване на бизнес средата.

За решаване на поставения изследователски проблем беше използвана процедурата, показана на фигура 1.

Фиг. 1. Схема на използваната изследователска процедура
 Източник: собствена разработка.

5. Изследователски хипотези и тези

Тезата на дисертацията е, че: *финансовите институции за насърчаване на бизнес средата са елемент от системата за подкрепа на дейността на микро-, малките и средните предприятия в Полша, осигурявайки достъп до външни източници на капитал.*

В дисертацията са формулирани следните две основни изследователски хипотези:

1. *В Полша микро-, малките и средните предприятия слабо използват услугите, предлагани от финансовите институции за насърчаване на бизнес средата.*
2. *Предприятията от сектора на МСП, които ползват/ползвали са финансовите услуги, предлагани от институциите за насърчаване на бизнес средата, положително оценяват това сътрудничество.*

От така формулираните основни хипотези са формулирани и следните специфични изследователски хипотези, които са проверени в хода на верификацията:

- Х1: Сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата зависи от вида на дейността, която извършва дадено предприятие.
- Х2: Предприемането на сътрудничество с институциите за насърчаване на бизнес средата зависи от периода на провежданата дейност на предприятието.
- Х3: Оценката на сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата варира в зависимост от вида на провежданата стопанска дейност на предприятието.
- Х4: Оценката на сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата варира в зависимост от периода на провежданата стопанска дейност на предприятието.
- Х5: Предприятията, представляващи различни видове дейности, определят по различен начин причините за неизползване на финансовите услуги на институциите за насърчаване на бизнес средата.
- Х6: Предприятията с различен период на дейност определят по различен начин причините за неизползване на финансовите услуги на институциите за насърчаване на бизнес средата.

- X7: Становището за действията, които трябва да се предприемат от институциите за насърчаване на бизнес средата, за да насърчат МСП да използват техните услуги, зависи от вида дейност, извършвана от целевото предприятие.
- X8: Становището за действията, които трябва да се предприемат от институциите за насърчаване на бизнес средата, за да насърчат МСП да използват техните услуги, зависи от периода на дейност, извършвана от целевото предприятие.
- X9: Становището за действията, които трябва да се предприемат от институциите за насърчаване на бизнес средата, за да насърчат МСП да използват техните услуги, зависи от познанията на предприятието за дейността на институцията за насърчаване на бизнес средата.
- X10: Сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата зависи от характера на провежданата от предприятието стопанска дейност.
- X11: Оценката на сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата зависи от характера на провежданата от предприятието стопанска дейност.

6. Изследователски задачи

Изследователските задачи, поставени в настоящата дисертация, включват:

- Идентифициране на теоретичните аргументи за провеждането на дейности в подкрепа на МСП от страна на институциите за насърчаване на бизнес средата, както и за съществуването и функционирането на тези институции.
- Концептуализация на понятията, свързани с микро-, малките и средните предприятия и институциите за насърчаване на бизнес средата, с особен акцент върху финансовите ИНБС.
- Характеристика и анализ на механизма за финансиране на МСП в Полша от институциите за насърчаване на бизнес средата.
- Формулиране на заключения и препоръки, свързани с функционирането на финансовите институции за насърчаване на бизнес средата в Полша, въз основа на проведени проучвания и анализи.

7. Методология на изследването

Поставеният научен проблем е разгледан чрез следните изследователски методи:

1. Литературно проучване: анализ на литературата относно функционирането на МСП и връзката им с финансовата среда и институциите за насърчаване на бизнес средата.
2. Изследване на нормативните актове: анализ на националната правна уредба в областта на развитието на категорията микро, малки и средни предприятия през годините и институциите за насърчаване на бизнес средата.
3. Проучване на вторични данни: анализ на наличните статистически данни за дейностите по финансиране на МСП от институциите за насърчаване на бизнес средата.
4. Провеждане на количествено изследване на представителна група микро-, малки и средни предприятия, функциониращи в Полша, за определяне на степента на използване на външни източници на финансиране, предлагани от финансовите институции за насърчаване на бизнес средата. Анализът на резултатите от изследването е направен с помощта на статистически инструменти.

Собственото изследване на автора има най-голям принос за решаването на поставения научен проблем, за реализирането на целта на дисертацията и проверката на изследователските хипотези. Изследването е проведено върху представителна извадка от 1071 предприятия от сектора на микро-, малките и средните предприятия от цяла Полша, разделени на следните групи:

- микропредприятия (с 0-9 служители),
- малки предприятия (с 10-49 служители),
- средни предприятия (50-249 служители).

Извадката е направена на случаен принцип. Използвайки формулата за минимален размер на извадката по-долу, за да се оцени частта от популацията, и приемайки, че нивото на значимост е $p = 0,05$, а максималната грешка при оценяването е 3 %, се определя минимален размер на извадката от 1067.

$$n_b = \frac{N}{1 + \frac{4d^2(N-1)}{Z^2}}$$

където:

- n_b - размер на извадката,
- N - размер на популацията,
- Z - стандартна стойност за дадено ниво на значимост ($Z = 1,96$ за $p = 0,05$),
- d - максимална грешка при оценяване, която определя грешката при изследване.

Статистическият анализ е извършен с помощта на софтуера PQStat (версия 1.6.8), който е използван за изчисляване на разпределенията на резултатите, кръстосаните таблици, описателната статистика и тестовете, използвани в анализа. Освен това за кодиране на резултатите от проучването и за изготвяне на графики, показващи резултатите, е използван Excel от Microsoft Office

Статистическият анализ е извършен въз основа на следните тестове:

1. Тестът χ^2 -квадрат, използван за проверка на връзките между качествените променливи. За таблиците 2×2 е използван тестът χ^2 -квадрат с корекция на Йейтс.
2. Тест на Крускал-Уолис, за да се провери дали има статистически значими разлики между повече от две групи по отношение на количествена или редна променлива. Характерът на различията е определен чрез стойностите на описателната статистика и *post hoc* теста на Бонферони.
3. Тестът U на Ман-Уитни, който ни позволява да проверим дали има статистически значими разлики между две групи по отношение на количествена или редна променлива.

Проучването е проведено по метода CAWI (*Computer-Assisted Web Interview* - компютърно подпомогнато интервю чрез уебсайт) - техника за събиране на информация в количествените изследвания на пазара и общественото мнение, при която респондентът е помолен да попълни въпросник в електронна форма.

Предимството на използвания метод е, че респондентите остават анонимни, което гарантира, че отговорите не подлежат на грешка поради влиянието на интервюиращия. Освен това респондентите не са подложени на времеви натиск и могат да попълнят анкетата в удобно за тях време, като отделят разумно време за въпросите. Използването на метода CAWI също така даде

възможност за непрекъснато наблюдение на текущото състояние на проучването и броя на попълнените въпросници

8. Изследователски ограничения

Изследването беше ограничено до микро-, малки и средни предприятия, при което големите фирми бяха пропуснати. Това се дължи на факта, че услугите, предлагани от институциите за насърчаване на бизнес средата, са насочени изключително към сектора на МСП, поради което беше естествено горепосочената група предприятия да бъде изключена от проучването. Проучването е проведено между септември 2019 г. и януари 2020 г., т.е. преди избухването на пандемията Covid-19. В проучването се приема ниво на значимост $p = 0,95$ и максимална грешка в размер на 3%.

II. ОБХВАТ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Представеният дисертационен труд обхваща 279 страници и се състои от увод, четири глави, заключение, библиография и приложения. Основният текст на дисертацията съдържа 48 фигури и 46 таблици. Отделните глави, представени в съдържанието, са разделени на подглави. В края на главите има обобщения и заключения. Библиографията се състои от 383 статии, включващи заглавия на полски и английски език. При изготвянето на дисертацията са използвани 125 монографии и глави в колективни трудове, 117 рецензирани научни статии, 28 нормативни акта, 71 документа и доклада и 42 интернет източника.

ВЪВЕДЕНИЕ

ГЛАВА I. Микро-, малки и средни предприятия в полската икономика

- 1.1. Определение и класификация на микро-, малките и средните предприятия в светлината на законодателство и литература
- 1.2. Сектор на МСП в Полша по обем
- 1.3. Въздействие на МСП върху полската икономика
- 1.4. Политика на ЕС за подкрепа на МСП
- 1.5. Определящи фактори за развитието на сектора на МСП

ГЛАВА II. Организация на системата от институциите за насърчаване на бизнес средата в Полша

- 2.1. Концепцията за институциите за насърчаване на бизнес средата
- 2.2. Класификация на институциите за насърчаване на бизнес средата
- 2.3. Организационни и правни аспекти на функционирането на институциите за насърчаване на бизнес средата
- 2.4. Идентифициране и пространствено разпределение на институциите за насърчаване на бизнес средата в Полша
- 2.5. Роля на институциите за насърчаване на бизнес средата и насоки за тяхното развитие

ГЛАВА III Анализ на институциите за насърчаване на бизнес средата, подкрепящи финансово сектора на МСП в Полша

- 3.1. Заемни фондове
- 3.2. Гаранционни фондове
- 3.3. Бизнес ангели

- 3.4. Фондове за частен и рисков капитал (private equity и venture capital).

ГЛАВА IV. Анализ на функционирането на институциите за насърчаване на бизнес средата по отношение на финансовата подкрепа за МСП в Полша въз основа на емпирично изследване

- 4.1. Методология на изследването
- 4.2. Характеристики на изследваната общност
- 4.3. Анализ на резултатите от изследването
- 4.4. Проверка на изследователските хипотези
- 4.5. Обобщение на резултатите от изследването
- 4.6. Оценка на функционирането на системата от институциите за насърчаване на бизнес средата в областта на финансирането Малки и средни предприятия в Полша и препоръки на автора за подобряване на дейността им

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Библиография

Приложения

Структурата на дисертацията е предназначена за решаване на поставения изследователски проблем. Тя е резултат от възприетите специфични проблеми и формулирани изследователски хипотези. Представеният дисертационен труд се състои от увод, четири глави, заключение, библиография и приложения.

Глава 1 представя избрани аспекти, свързани с функционирането на микро-, малките и средните предприятия в Полша. В първата подглава се обясняват въпросите, свързани с определението и класификацията на МСП. Представена е класификацията на предприятията, произтичаща от литературни източници, както и от приложимите правни актове. Обяснени са критериите за класификация: количествени и качествени. В следващата подглава е представен количествен анализ на предприятията от МСП, като са взети предвид два показателя. В следващата глава е показано каква е ролята на микро-, малките и средните предприятия в полската икономика. Влиянието на сектора на МСП върху икономиката е показано през призмата на категории като: дял в създаването на БВП, стойност на направените инвестиционни разходи, брой на създадените работни места, ниво на интернационализация и разходи за иновации и научноизследователска и развойна дейност. В следващата глава е разгледана политиката на Европейския съюз за подкрепа на МСП,

главно по отношение на програмния период 2014-2020 г. В последната глава се анализират факторите, които оказват влияние върху развитието на сектора на МСП. Идентифицирани са основните проблеми, които възпрепятстват развитието на тези структури, като се обръща специално внимание на проблема с финансирането, който е предмет на дисертацията.

В глава 2 са представени институциите за насърчаване на бизнес средата, чиято дейност е насочена към подпомагане на развитието на сектора на МСП. В първата подглава е направен многостранен преглед на определението на понятието „институция за насърчаване на бизнес средата“. Въз основа на анализа на литературата е представена и собствена дефиниция на автора. В следващата подглава е представена класификацията на ИНБС въз основа на различни критерии. В следващата глава е представен организационен и правен анализ на функционирането на институциите за бизнес среда в Полша въз основа на националното законодателство. Предпоследната подглава е посветена на количествен анализ, свързан с функционирането на ИНБС на вътрешния пазар, и посочва видовете подкрепа, предлагани на сектора на МСП. Последната подглава представя ролята на институциите за насърчаване на бизнес средата и посочва бъдещите насоки на развитие, като се позовава на стратегически документи, реализирани на ниво Европейски съюз, страна и регион.

В глава 3 се анализира функционирането на институциите за насърчаване на бизнес средата по отношение на финансовата подкрепа за микро-, малките и средните предприятия в Полша. Анализът обхваща четири вида институции, предлагащи финансиране. В първата подглава се анализират дейностите на заемните фондове. Тя представя началото на бизнеса и развитието на предлаганите услуги през годините. В последната глава на тази подглава се анализира пазарът на заеми за периода 2012-2018 г. Втората подглава анализира функционирането на гаранционните фондове. В нея са представени определения, произходът на предприятието, развитието му през годините и естеството на дейностите му. Извършен е и анализ на пазара на гаранции, обхващащ същия период като този на заемните фондове. В третата подглава се анализират дейностите на бизнес ангелите. Разглеждат се определенията и класификациите на инвеститорите, както и инвестиционният пазар. Последната подглава разглежда функционирането на фондовете за частен и рисков капитал (private

equity i venture capital). В нея са обяснени ключови термини, начинът на инвестиране и е извършен анализ на пазара.

Глава 4 представя резултатите от собствени изследвания, проведени сред микро-, малки и средни предприятия, работещи в Полша. В първата подглава е представена методологията на изследването. Поставени са две основни и единадесет специфични изследователски хипотези. Определен е минималният размер на извадката на изследването, посочени са извършените статистически тестове, изчислено е нивото на участие в изследването и е описан използваният изследователски метод. В следващата подглава се характеризира изследваната общност, като се вземат предвид размерът на фирмата, вида на извършваната дейност и нейната продължителност. Следващата подглава обхваща представянето на резултатите от проучването чрез методите на описателната статистика, като се вземат предвид и графичната и табличната форма. В следващата подглава се проверяват поставените изследователски хипотези с помощта на статистически методи. В предпоследната глава се обобщават получените резултати от изследването и се проверяват хипотезите. В последната част е направена цялостна оценка на функционирането на системата за финансова подкрепа чрез институциите за насърчване на бизнес средата и са представени авторски препоръки към сектора на МСП, институциите за насърчване на бизнес средата и местната администрация с цел подобряване на ефективността на цялата система.

Библиографията се състои от 377 статии, включително заглавия на полски и английски език. При изготвянето на дисертацията са използвани 124 монографии и глави в колективни трудове, 114 рецензирани научни статии, 28 нормативни акта, 70 документа и доклада и 41 интернет източника.

Приложенията, включени в работата, съдържат: (1) Въпросник за анкета, който се състои от общо 17 въпроса. В него са използвани затворени въпроси с възможност за избор на един или повече отговори в зависимост от въпроса. Въпроси от 1 до 4 са метрични въпроси; (2) Потвърждаване на практическата полезност на проведените изследвания. Изготвената дисертация е предоставена на две структури в рамките на регионалната система за подкрепа на институциите за насърчване на бизнес средата: кредитен фонд и гаранционен фонд. Управителните съвети на тези институции потвърдиха практическия и полезен характер на

дисертацията, а разработените от автора препоръки имаха за цел да послужат като основа за планиране на по-нагаташни дейности за развитие на фондовете.

Прилагането на методологията на изследване на литературата, правните актове, вторичните данни и провеждането на собствено изследване на група микро-, малки и средни предприятия, работещи в Полша, представляват основният научен принос на работата. Струва си да се подчертае, че собственото изследване на автора, проведено върху представителна извадка от 1071 предприятия от сектора на МСП от цяла Полша, дава възможност за обобщаване на заключенията за цялата популация и по този начин повишава научната стойност на дисертацията.

Освен това трябва да се изясни, че в полската литература по този въпрос има незначителен брой изследвания по въпросите за функционирането на институциите за насърчаване на бизнес средата с финансов характер. Освен няколкото фрагменти от книги и научни статии, все още липсват публикации в тази област. Липсват изследвания и цялостен анализ на тази група институции за насърчаване на бизнес средата и нейното въздействие върху функционирането на сектора на микро-, малките и средните предприятия в Полша. Ето защо представеният тук дисертационен труд запълва установените празноти в литературата.

III. РЕЗЮМЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Секторът на малките и средните предприятия играе важна роля в икономиките по света. Той е особено важен в Европа, включително в Полша. Малките и средните предприятия съставляват огромното мнозинство от субектите, опериращи на пазара, поради което състоянието и динамиката на развитието на сектора на МСП са от решаващо значение за националната икономика и следва да бъдат обект на най-голям интерес. Важно е да се отбележи, че тези предприятия са един от основните двигатели на социално-икономическия растеж на страната като цяло. Те са своеобразен стимулатор на икономическото развитие, а техният брой и потенциал се считат за показател за икономическо развитие и знак за здравословна пазарна конкуренция. В заключение, въз основа на анализите, направени в първата част на дисертацията са направени следните заключения: (1) Полската правна система, вследствие на трансформацията на политическата

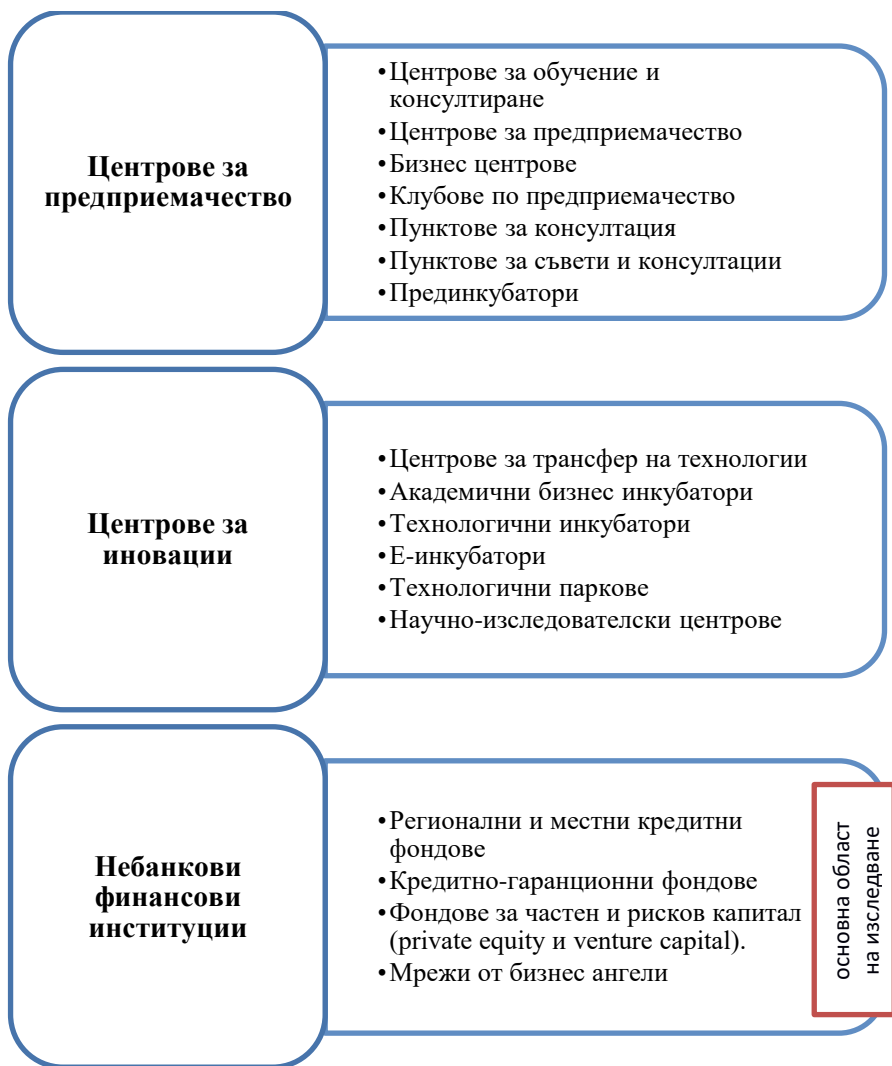
система в продължение на повече от двадесет години, се адаптира към стандартите за класифициране на стопанския сектор, които са в сила в Европейския съюз; (2) Разделянето на предприятията МСП въз основа на качествени критерии се основава на допускането, че съществува определена група характеристики, които се приписват изключително на този сектор. При класификацията на предприятията тези критерии се използват много по-рядко поради разнородния им характер; (3) Съществуват два показателя за нивото на предприемачеството в Полша - регистърът REGON (българският Булстат) и броят на активните предприятия, който отразява действителния брой предприятия; (4) В стопанския сектор се извършват структурни промени: наблюдава се леко увеличение на дела на микропредприятията и намаляване на дела на малките и средните предприятия; (5) Приносът на предприятията в БВП се увеличава. През 2016 г. полските предприятия са генерирали брутна добавена стойност в размер на 1,366 трилиона злоти, което е с 2,6% повече от предходната година; (6) Броят на хората, работещи в предприятията, систематично се увеличава. От 2014 г. насам той расте непрекъснато; (7) Съществува връзка, която показва, че колкото по-голямо е предприятието, толкова по-голяма е склонността му към износ; (8) През 2017 г. се наблюдава увеличение на разходите за иновации в предприятията. Промислените предприятия са отделили 28 млрд. злоти за тази цел, докато при предприятията от сферата на услугите разходите за иновативни дейности възлизат на 13,1 млрд. злоти; (9) Европейският съюз признава сектора на МСП за източник на конкурентоспособност на европейската икономика и икономически растеж, тъй като този сектор допринася за развитието на международните връзки, подобряване на положението на потребителите в ЕС, създаването и внедряването на технологични иновации и по този начин за подобряване на условията на живот, заетостта, производителността и конкурентоспособността; (10) В хода на своята дейност МСП се сблъскват с множество пречки, които могат да бъдат разделени на вътрешни и външни. Изключително важен проблем е затрудненият достъп до източници на финансиране, както сочат проучванията и изследванията.

За да може секторът на МСП да се развива по-динамично, беше създадена система за подкрепа на предприемачеството под формата на *институции за насърчаване на бизнес средата*. Това са специализирани субекти с различни правни форми, които

извършват дейности за развитие на предприемачеството и иновациите, не работят с цел печалба или разпределят печалбата за законоустановени цели в съответствие със специални разпоредби. Тези институции разполагат с подходящи ресурси и компетенции, необходими за предоставяне на услуги на сектора на МСП. Със своята дейност институциите за насърчаване на бизнес средата се опитват да запълнят празнината между пазарния механизъм и дейностите на публичните власти - национални и местни. Дейността на институциите за насърчаване на бизнес средата е изключително важна от гледна точка на местното и регионалното социално-икономическо развитие.

Процесът на изграждане на инфраструктура за бизнес среда в Полша датира от началото на 90-те години на миналия век. През тези няколко десетилетия се появиха и утвърдиха много институции като важен елемент в подкрепа на развитието на сектора на МСП. В съвкупността от всички ИНБС се разграничават три основни групи от тези институции:

1. Центрове за предприемачество - които се занимават с широкото насърчаване на предприемачеството, предоставянето на услуги за подкрепа на малкия бизнес и активизирането на развитието в периферни или структурно изостанали региони;
2. Центрове за иновации - те се занимават с насърчаване и инкубиране на иновативно предприемачество, трансфер на технологии, предоставяне на про-иновативни услуги, активиране на академичното предприемачество и сътрудничество между науката и бизнеса;
3. Финансови институции - те улесняват достъпа до бизнес финансиране за новосъздадени предприятия и малки предприятия без кредитна история. Тези институции участват и в предоставянето на финансови услуги, съобразени с особеностите на иновативните бизнес начинания.

Основна област на изследване

Фиг. 2. Класификация на институциите за насърчаване на бизнес средата - широк подход

Източник: собствена разработка.

Въз основа на съображенията, изложени във втората част на дисертацията, се посочва, че: (1) Понятието "институции за насърчаване на бизнес средата" е изключително "обемно" и поради това в литературата се дефинира и интерпретира по различен начин;

(2) Институциите за насърчаване на бизнес средата се класифицират по различен начин. Изглежда, че най-разбираемото разделение е това, разработено от Асоциацията на центрoвете за иновации и предприемачество в Полша, която разделя въпросните институции на три категории: центрове за предприемачество, центрове за иновации и небанкови финансови институции; (3) Дейностите на институциите за насърчаване на бизнес средата в подкрепа на сектора на МСП могат да приемат различни форми, включително обучение, консултации, инкубиране, трансфер и развитие на технологии и финансова подкрепа; (4) Анализирайки различните видове форми на подкрепа, може да се види, че през периода 1997-2017 г. най-голям е броят на институциите за подкрепа, които имат характер на обучение и консултации, като техният брой варира през разглеждания период; (5) Местоположението на институциите за насърчаване на бизнес средата е свързано главно с по-големите градски центрове; (6) Ефективно функциониращата система от институциите за насърчаване на бизнес средата има положително въздействие върху развитието на местното и регионалното предприемачество; (7) При ограничените организационни и финансови възможности на публичната администрация институциите за насърчаване на бизнес средата могат да действат като връзка между органите на самоуправление и предприемачите, както и да изпълняват задачи, които по различни причини не се изпълняват от публичната администрация.

Изследователският проблем в подготвяния дисертационен труд се състои в анализ на ролята на институциите за насърчаване на бизнес средата с финансов характер, включително на техните конкретни инструменти, върху дейността на МСП. Въз основа на извършените анализи се стига до заключението, че в рамките на тази група институциите за насърчаване на бизнес средата се предлагат четири инструмента за финансова подкрепа: (1) заеми, предоставяни от кредитни фондове, (2) дългови гаранции, предлагани от гаранционни фондове, (3) средства, предлагани от бизнес ангели, (4) средства, предоставяни от фондовете за частен и рисков капитал (private equity и venture capital). Тези източници се различават по своя характер.

Кредитните фондове са небанкови институции, които предлагат финансова помощ под формата на заеми на разрастващи се предприятия и стартиращи фирми, които нямат достатъчна кредитна история за търговска банка. Целта на кредитните фондове

е да подкрепят развитието на местното и регионалното предприемачество, като предоставят капитал на МСП, които не могат да получат финансиране от други източници (основно банкови заеми).

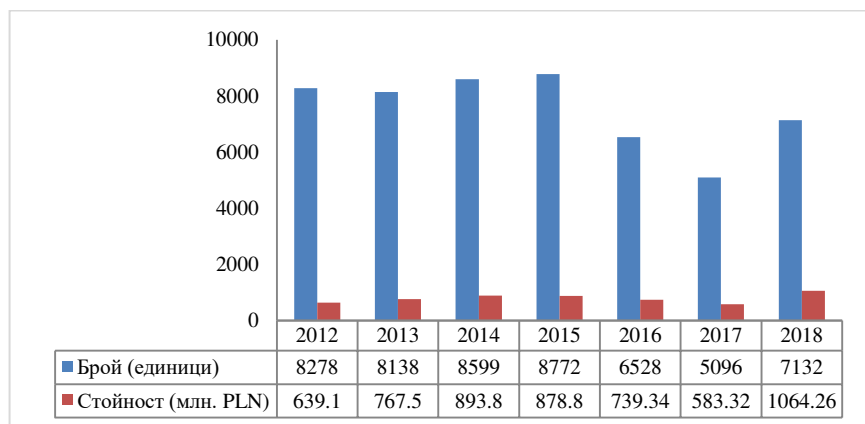
Втората форма на подкрепа са гаранциите, предоставяни от гаранционните фондове. Тяхната цел е да улеснят достъпа на предприемачите или на тези, които тепърва започват бизнес, до външно финансиране, например под формата на банкови кредити или заеми. Те предлагат да гарантират финансов ангажимент на лица, които са кредитоспособни, но не разполагат с необходимото адекватно обезпечение. Следователно те са институции, които са непреки донори на капитал.

Трета форма на финансиране се предоставя от бизнес ангели. Тази форма на финансиране е насочена към премахване на пречките пред достъпа до външни източници на капитал, които се усещат най-вече от сектора на МСП, включително по-специално от фирми в *начална* и *стартова* фаза, без кредитна история и/или без необходимо обезпечение (напр. от банка), когато предприятието трябва да има висок потенциал за растеж и да изпълнява иновативен проект. Предприемачът придобива частен инвеститор, който освен капитал внася като добавена стойност своя бизнес опит или многобройни контакти в бранша.

Последната форма на финансиране, предлагана от институциите за насърчаване на бизнес средата, са фондовете за частен и рисков капитал (*private equity* и *venture capital*). Предоставеният капитал се внася за ограничен период от време от външни инвеститори в микро-, малки и средни предприятия с новаторски продукт, производствен метод или услуга, които все още не са проверени от пазара и поради това крият висок риск от неуспех на инвестицията, но в същото време, в случай на успех на предприятието, подпомагано при управлението му от инвеститорите, осигуряват значително увеличение на стойността на инвестирания капитал, което се реализира чрез продажба на дялове.

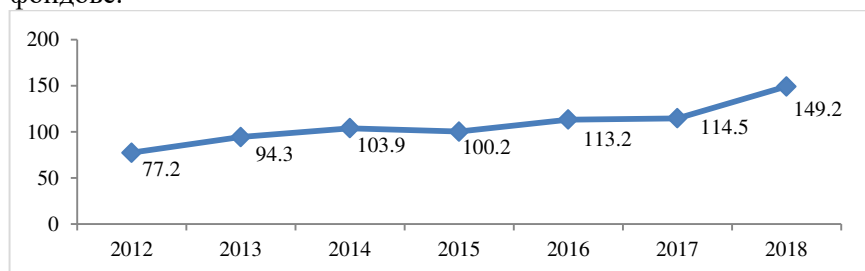
Анализирана е дейността на финансовите институции за насърчаване на бизнес средата (глава 3), въз основа на което е установено, че: към 31.12.2018 г. в Полша са действали 104 кредитни фонда. През 2018 г. те са отпуснали 7132 заема на обща стойност 1,064 млрд. злоти. Трябва да се отбележи, че броят и стойността на отпуснатите заеми се колебае през анализиранияте години (фигура 3). Положителен е фактът, че средната стойност на

отпуснатия заем в периода 2012-2018 г. постоянно нараства (през 2012 г. - 77,2 хил. злоти, а през 2018 г. - 149,2 хил. злоти) - тези данни са представени на фигура 4.

Фиг. 3. Брой и стойност на заемите, отпуснати от кредитните фондове в периода 2012-2018 г

Източник: Собствена компилация въз основа на докладите за периода 2015-2018 г. на Полската асоциация на кредитните фондове.

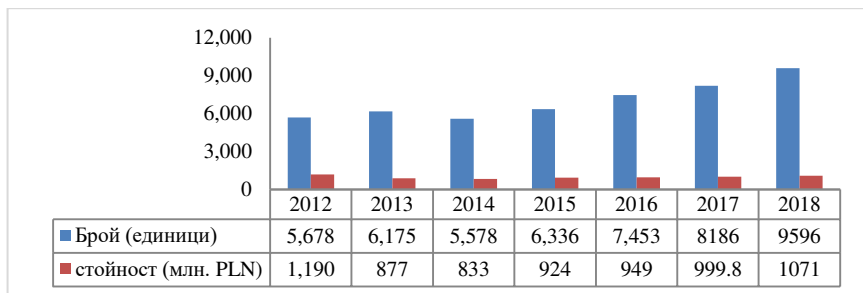
Фиг. 4. Средна стойност на заемите, отпуснати от кредитните фондове в периода 2012-2018 г. (в хил. злоти)

Източник: собствена разработка въз основа на фигура 3.

Данните на Националната асоциация на гаранционните фондове показват, че в края на 2018 г. в Полша са действали 40 гаранционни фонда. През 2018 г. те са издали 9696 поръчителства за сумата от 1,071 млрд. злоти. Между 2012 и 2018 г. броят и стойността на предоставените гаранции са се увеличили (фигура 5).

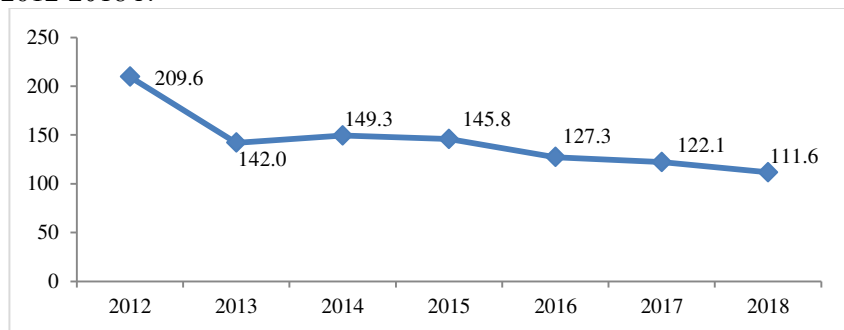

Въпреки това трябва да се отбележи, че средната стойност на предоставеното поръчителство системно намалява (от 209,6 хил. злоти през 2012 г. до 111,6 хил. злоти през 2018 г.) - тези данни са представени на фигура 6.

Фиг. 5. Брой и стойност на гаранциите, предоставени от гаранционните фондове в периода 2012-2018 г

Източник: Собствена компилация въз основа на доклади на Националната асоциация на гаранционните фондове за периода 2012-2018 г.

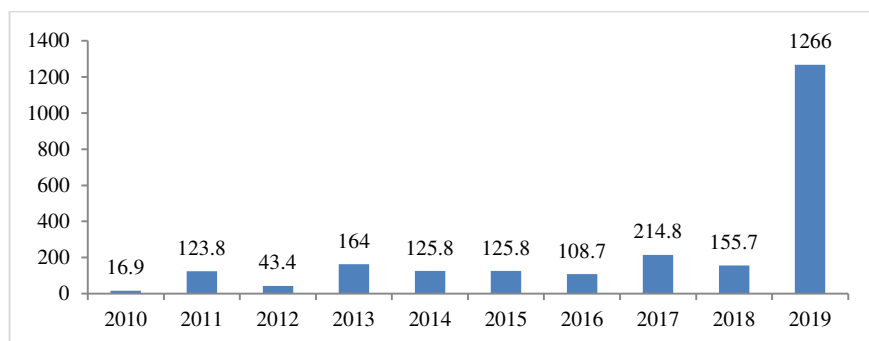
Фиг. 6. Средна стойност на поръчителството, предоставено от гаранционните фондове в периода 2012-2018 г. (в хил. злоти)

Източник: собствена разработка въз основа на данните от фигура 5.

Подпомагането на дейността на МСП чрез капитал, предлаган от бизнес ангели, е сравнително млада форма на финансиране в Полша, която все още е във фаза на развитие. Понастоящем в страната има 10 мрежи, които обединяват частни инвеститори. Трябва да се подчертае, че това е източник на капитал, който не е достъпен за всички предприятия - бизнес ангелите

инвестират в специфични отрасли, като например ИТ или биотехнологии, така че степента на използване на този вид средства е сравнително ниска.

Последният анализиран източник на капитал са фондовете за частен и рисков капитал (private equity и venture capital). Това е форма на финансиране, подобна на тази на бизнес ангелите - съществена разлика е, че фондът, който инвестира капитала, има официален характер. Стойността на сделките в Полша, извършени от фондове за дялово участие през 2019 г., възлиза на 1,5 млрд. евро. През 2019 г. полският пазар на рисков капитал ще отбележи рекордна стойност на сделките от 1,266 млрд. злоти (фигура 7). Важно е също така да се помни, че както и при бизнес ангелите, това не е източник на финансиране за всяко предприятие, тъй като фондовете за частен и рисков капитал (private equity и venture capital) инвестират в специфични отрасли.

Фиг. 7. Стойност на инвестициите в рисков капитал в Полша в периода 2010-2019 г. (в млн. злоти)

Източник: М. Bellon, *Такива пари полският пазар за стартиращи предприятия все още не е виждал. През 2019 г. към фирмите потече рекордна сума*, <https://businessinsider.com.pl/firmy/inwestycje-vc-w-polsce-podsumowanie-2019-roku/dmnkfen> [02.27.2020].

В обобщение на разсъжденията, направени в третата част на дисертацията, се посочва, че: (1) Небанковите финансови институции са субекти, чиято задача е да ограничат финансовата дискриминация спрямо новосъздадени предприятия и малки фирми без кредитна история, като предоставят финансови услуги,

адаптирани към спецификата на новите бизнес начинания. Дейностите им осигуряват финансова подкрепа за сектора на МСП, а основните получатели са микропредприятията; (2) Произходът на кредитните и гаранционните фондове в Полша датира от 90-те години на миналия век; (3) В края на 2018 г. в Полша функционираха 104 кредитни фонда с общ капитал от приблизително 2,995 млрд. злоти, а микропредприятията бяха основните получатели на техните услуги; (4) Гаранционните фондове са непряк донор на капитал - тяхната дейност е насочена към онези предприятия, които са кредитоспособни, но не разполагат с изискваното (например от банка) обезпечение; (5) В края на 2018 г. в Полша функционираха 40 гаранционни фонда с гаранционен капитал под 1 млрд. злоти; (6) Между 2012 г. и 2018 г. търсенето на гаранционни услуги сред предприятията нарасна - броят и стойността на предоставените гаранции се увеличиха. Микропредприятията бяха основните получатели на тези услуги; (7) Бизнес ангелите са частни инвеститори, които предоставят своя капитал, както и своите знания, опит или бизнес контакти за избрани инвестиционни проекти, насочени към развитието на предприятия, главно в начална и стартова фаза, в сектора на информационните технологии и други сектори с висок потенциал за растеж и развитие; (8) Бизнес ангелите се сдружават в мрежи - в момента в Полша функционират 10 мрежи. През 2018 г. в цяла Европа функционират 482 мрежи на бизнес ангели; (9) Фондовете за частен и рисков капитал (private equity и venture capital) са модерна и гъвкава форма на финансиране на фирми в ранен етап на развитие и високотехнологични компании; (10) Стойността на сделките, осъществени от фондовете за дялово участие в Полша през 2019 г., възлиза на 1,5 млрд. злоти, докато на пазара на рисков капитал тези фондове са осъществили 269 сделки на стойност 1,2 млрд. злоти.

Научната цел на дисертационния труд беше да се анализира дейността на институциите за насърчаване на бизнес средата по отношение на финансовата подкрепа за развитието на микро-, малки и средни предприятия в Полша и да се оцени използването на тази форма на подкрепа от предприятията на МСП, което беше осъществено в глава 4. Тази цел е постигната чрез проучване на група от 1071 микро-, малки и средни предприятия. Трябва да се подчертае, че изследователската извадка е подбрана така, че да е представителна и резултатите да могат да се обобщят за цялата

популация. Структурата на проучваните предприятия е показана в таблица 1.

		Множес тво	Проце нт
Размер на предприятието	микро	976	91,1%
	малко	74	6,9%
	средно	21	2,0%
Вид дейност	търговия	258	24,1%
	услуги	349	32,6%
	производство	237	22,1%
	търговия и услуги	227	21,2%
Иновативна ли е провежданата дейност и/или научно-изследователска и развойна дейност?	Да	48	4,5%
	Не	1023	95,5%
Период на стопанската дейност	под 1 година	184	17,2%
	от 1 до 2 години	304	28,4%
	от 2 до 5 години	265	24,7%
	от 5 до 10 години	166	15,5%
	над 10 години	152	14,2%

Таблица 1. Характеристики на изследваната група

Източник: собствена разработка.

Въз основа на резултатите от проучването, получени чрез въпросника, беше установено, следното:

1. Сред анкетираните МСП 32,1% (т.е. по-малко от 1/3 от общия брой) никога не са чували за възможността за финансова подкрепа чрез институциите за насърчаване на бизнес средата.
2. Сред изследваните предприятия само 14,1% декларират, че някога са си сътрудничили с институциите за насърчаване на бизнес средата при получаването на финансов капитал.
3. Анкетираните МСП най-често посочват сътрудничество с кредитни фондове (34,8%).

4. Сред предприятията, които някога са си сътрудничили с институциите за насърчаване на бизнес средата при финансирането на дейността си, 61,1% декларират, че към момента на попълване на въпросника за проучването не са участвали активно в такова сътрудничество.
5. Сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата се оценява като добро (48,1%) или много добро (34,2%). Само малък процент от анкетираните МСП са недоволни от това сътрудничество (общо 7,6%).
6. Според анкетираните предприятия средствата, получени от институциите за насърчаване на бизнес средата, най-често са били предназначени за закупуване на машини и оборудване (30,4%), за създаване на работни места (23,4%) и за маркетинг и реклама (22,8%).
7. Най-често анкетираните предприятия декларират, че общият размер на придобитите средства е в диапазона 10000 - 50000 злоти (31%) и 50000 - 100000 злоти (31%).
8. Сътрудничеството с финансови институции за насърчаване на бизнес средата има положително въздействие върху функционирането на предприятията. Според анкетираните сътрудничеството е довело до: увеличаване на обема на продажбите и/или приходите (68,4%), развитие на предлаганите продукти/услуги (50%) и внедряване на нови иновативни продукти/услуги (8,2%).
9. Това, което кара МСП да използват финансовите услуги на институциите за насърчаване на бизнес средата, са: недостатъчните собствени средства (41,8%), нивото на предлаганата финансова подкрепа (41,8%) и липсата на възможност за използване на традиционни форми на финансиране (напр. заеми) - 34,8%.
10. Според преобладаващата част от анкетираните предприятия (96,2%) те биха препоръчали на други предприятия да използват услугите на институциите за насърчаване на бизнес средата, с която е осъществено сътрудничество.
11. Финансовите услуги, предлагани от институциите за насърчаване на бизнес средата, се разглеждат като услуги, които подпомагат развитието на предприемачеството (92,4%).
12. Сред анкетираните предприятия, които никога не са използвали финансовите услуги на институциите за

насърчаване на бизнес средата (N=913), най-често посочената причина, поради която не е предприето такова сътрудничество, е липсата на познания за тяхното предлагане - 60,5%.

13. Според мнозинството от анкетираните предприятия (55,6%) институциите за насърчаване на бизнес средата трябва да организират информационни срещи, които биха могли да повлияят положително на знанията на предприемачите и да ги насърчат да използват финансови услуги.

От друга страна, що се отнася до поставените изследователски хипотези, може да се посочи, че:

1. Проучването не установи връзка между сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата и вида на бизнеса, извършван от предприятието ($p > 0,05$).
2. Проучването не установи връзка между сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата и периода на извършваната стопанска дейност от предприятието ($p > 0,05$).
3. Проучването не установи статистически значими разлики между оценката на сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата и вида на провежданата от предприятието стопанска дейност ($p > 0,05$).
4. Проучването установи значителни статистически разлики между оценката на сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата и периода на провеждането на стопанска дейност от предприятието ($p < 0,05$). Предприятията, работещи повече от 10 години, оценяват сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата по-високо от предприятията с по-малко опит.
5. Проучването не установи връзка между посочените причини за неизползване на финансовите услуги на институциите за насърчаване на бизнес средата и вида на провежданата от предприятието стопанска дейност ($p > 0,05$).
6. Проучването не установи връзка между посочените причини за неизползване на финансовите услуги на институциите за бизнес среда и периода на провеждане на стопанска дейност от предприятието ($p > 0,05$).
7. Проучването не установи връзка между мнението за действията, които трябва да бъдат предприети от

институциите за насърчаване на бизнес средата, за да се насърчат предприятията от МСП да използват техните услуги, и вида на стопанската дейност, извършвана от предприятието($p > 0,05$).

8. Проучването не установи връзка между мнението за действията, които трябва да бъдат предприети от институциите за насърчаване на бизнес средата, за да се насърчат предприятията от МСП да използват техните услуги, и периода на стопанската дейност, извършвана от предприятието($p > 0,05$).
9. Проучването установи връзка между мнението за действията, които трябва да бъдат предприети от институциите за насърчаване на бизнес средата, за да се насърчат предприятията от МСП да използват техните услуги, и знанието за дейността на институциите за насърчаване на бизнес средата ($p > 0,05$). Респондентите, които не са чували за възможността за финансова подкрепа на предприятието от страна на институциите за насърчаване на бизнес средата, по-често посочват промоцията на оферти за финансиране/съдействие и организирането на информационни срещи за предприемачи като дейности, които институциите за насърчаване на бизнес средата трябва да предприемат, за да насърчат използването на техните финансови услуги, отколкото респондентите, които са чували за тази възможност. От друга страна, тези, които са чували за възможността за финансова подкрепа на дадено предприятие от институциите за насърчаване на бизнес средата, по-често посочват намаляването на разходите, свързани с финансирането, като едно от действията, които трябва да бъдат предприети от институциите за насърчаване на бизнес средата, за да се насърчи използването на техните финансови услуги, отколкото участниците в проучването, които не са чували за тази възможност. Също така хората, които са чували за възможността за финансова подкрепа на предприятието от институциите за насърчаване на бизнес средата, по-често декларират липса на знания за действията, предприети от институциите за насърчаване на бизнес средата, за да ги насърчат да използват техните финансови услуги, отколкото респондентите, които не са чували за тази възможност.

10. Сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата не зависи от характера на провежданата от предприятието стопанска дейност.
11. Проучването установи разлики в оценката на сътрудничеството с институциите от бизнес средата в зависимост от иновативната и/или научноизследователската и развойната дейност ($p < 0,05$). Предприемачите, които декларират дейността си в гореспоменатите области, оценяват сътрудничеството с институциите за насърчаване на бизнес средата по-високо от останалите респонденти.

В документа са изложени и две основни изследователски хипотези, които бяха проверени в хода на изследването:

(1) *В Полша микро-, малките и средните предприятия слабо използват услугите, предлагани от финансовите институции за насърчаване на бизнес средата.*

В Полша малък процент от МСП ползват финансовите услуги на институциите за насърчаване на бизнес средата. Проучването показва, че само 14,8% от анкетираните са си сътрудничили с институциите за насърчаване на бизнес средата при набирането на финансов капитал. Следователно трябва да считаме, че хипотезата е потвърдена. Трябва да се отбележи също така, че сред анкетираните МСП цели 32,1% (т.е. по-малко от 1/3 от общия брой) никога не са чували за възможността за финансова подкрепа чрез институциите за насърчаване на бизнес средата, което е един от факторите, влияещи върху ниското ниво на използване на финансовите услуги, предлагани от институциите за насърчаване на бизнес средата.

(2) *Предприятията от сектора на МСП, които ползват/ползвали са финансовите услуги, предлагани от институциите за насърчаване на бизнес средата, положително оценяват това сътрудничество.*

В светлината на проведеното изследване може да се каже, че хипотезата е потвърдена. Фирмите, които са ползвали или в момента ползват финансовите услуги на институциите за насърчаване на бизнес средата, оценяват положително това сътрудничество. Резултатите показват, че 48,1% от респондентите оценяват сътрудничеството добре, а 34,2% - много добре.

Извършеното в настоящото изследване проучване на дейността на финансовите институциите за насърчаване на бизнес

средата позволява да се заключи, че техните услуги се използват сравнително рядко от сектора на микро-, малките и средните предприятия. Една от основните причини за това положение е липсата на знания сред предприемачите. Това се потвърждава от резултатите от проучването, според които почти една трета от анкетираните изобщо не са чували за такава форма на финансова подкрепа. Следователно това е област, която изисква коригиращи действия. Тези дейности трябва да се предприемат главно от институциите за насърчаване на бизнес средата, но също така и от образователната система (висши училища), за да се предадат знания на студентите в тази област, като се обучават потенциални бъдещи предприемачи.

Друг важен момент е, че функциониращата система от финансовите институции за насърчаване на бизнес средата активно допринася за намаляване на безработицата, тъй като придобитите средства се използват за създаване на работни места (23,4% от индикациите). Заслужава да се отбележи също така, че финансовите институции за насърчаване на бизнес средата се оценяват добре от предприемачите, които са използвали тези услуги. Освен това повечето предприятия биха препоръчали на друга фирма да използва този вид услуга.

В обобщение, съществуването на система за финансова подкрепа от страна на институциите за насърчаване на бизнес средата в Полша трябва да се оцени положително, но трябва да се отбележи, че тя все още не е напълно развита и се нуждае от постоянно усъвършенстване. Тези институции са много важен елемент в подкрепата на предприемачеството. Те спомагат за решаването на проблема с достъпа до капитал, който възпрепятства използването на потенциала за растеж, който се крие в МСП. В крайна сметка понякога се случва предприемачите да имат жизнеспособна търговска идея за бизнес или за въвеждане на нов продукт или услуга, но да не могат да реализират бизнес плановете си поради липса на достатъчно капитал. Случва се също така предприятията да фалират и впоследствие да преустановят дейността си, тъй като не разполагат с финансови ресурси, за да работят на конкурентен пазар. Основната причина за това се счита недостатъчното капитализиране на предприятията поради трудности при получаването на външно финансиране. Трябва да се подчертае, че най-големи проблеми при набирането на капитал срещат микропредприятията, които, за разлика от големите

предприятия, се характеризират с висока степен на риск, свързан с оцеляването им - според оценките след първата година от дейността си около 25-30% от най-малките предприятия престават да съществуват.

Финансовите институции за насърчаване на бизнес средата са алтернатива (особено на банките) и са един от начините за решаване на проблема с достъпа до капитал, поради което подпомагането на тяхното развитие е много важно и затова, въз основа на събрания изследователски материал и извършения анализ, авторът предлага следните действия, насочени към подобряване на функционирането на институциите за насърчаване на бизнес средата и укрепване на техните пазарни позиции. Представените по-долу препоръки са разделени на следните три области:

I. Препоръки за микро-, малки и средни предприятия:

- Приемане на иновативни дейности, които ще дадат възможност от използване на подкрепата на бизнес ангели или фондове за частен и рисков капитал (private equity и venture capital).
- Разработване на стратегии за действие, ориентирани към развитие, и отказ от стратегии, ориентирани към оцеляване. От решаващо значение за динамичното развитие на предприятията е приемането от предприемачите на инвестиционни проекти за развитие, които могат да бъдат финансирани с подкрепата на финансовите институции за насърчаване на бизнес средата.
- Получаване на източници на финансиране от небанкови източници и разпределянето им за стратегически важни проекти.
- Инвестиране в интелектуалния капитал на предприятията, тъй като той е един от най-важните фактори за растеж. За предприемачите е важно да се информират по темата.

II. Препоръки за институциите, предоставящи финансови услуги в бизнес среда:

- Изграждане на система за обучение, която да повиши професионализацията на предприемачите.

Институциите за насърчаване на бизнес средата, които разполагат с подходящи средства, трябва постоянно да предоставят най-новата, структурирана информация за финансовата среда, която заобикаля предприемачите.

- Инициране на създаването и съфинансиране на публикации, които подпомагат предаването на най-новите знания за финансиране на бизнеса на предприемачите.
- Организиране на информационни срещи/конференции за предприемачи относно настоящото предлагане на финансова подкрепа.
- Намаляване на разходите, свързани с предоставяната финансова подкрепа, когато това е възможно. Създаване на оферти при преференциални условия.
- Осъществяване на сътрудничество между други институции, предлагащи финансиране, напр. местно сътрудничество между кредитни и гаранционни фондове.

III. Препоръки за местната администрация:

- Разработване и въвеждане на политика за подкрепа на финансовите институции на бизнес средата, например чрез рекапитализация на кредитни/гаранционни фондове.
- Предприемане на действия за създаване/съвместно създаване на финансови институции за насърчаване на бизнес средата в региона.
- Изграждане на мрежа за сътрудничество между предприемачите в сектора на МСП и институциите за насърчаване на бизнес средата и органите на различни нива, за да се определят по-добре техните нужди и начини за подкрепа.
- Насърчаване на действия и поведение, които засилват нагласите на предприемачите в подкрепа на развитието при предприемане на инвестиционни дейности.

IV. ПРИНОС НА НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА НАУЧНОТО ЗНАНИЕ

Теоретичен принос:

1. Изследването допринесе за запълване на теоретичната празнина, диагностицирана в литературата относно функционирането на системата за подпомагане на развитието на предприятията по отношение на дейността на институциите за насърчаване на бизнес средата в Полша.

2. Проведените анализи представляват теоретичен принос към формирането на категорията на микро-, малките и средните предприятия въз основа на правните разпоредби в Полша след политическата трансформация през 1989 г. Прилагането на изследователския метод, състоящ се в анализ на правните актове, регулиращи стопанската дейност в Полша за период от близо 30 години, показва, че категорията, която понастоящем представлява секторът на микро-, малките и средните предприятия, е претърпяла трансформации и се е адаптирала към разпоредбите на Европейския съюз и промените, настъпили в националната икономика.

3. В дисертацията е представен широк подход към категорията на микро-, малките и средните предприятия, като са посочени теоретичните аспекти, свързани с функционирането на тази категория икономически субекти, и е показана ролята на сектора на МСП в икономиката чрез многокритериален анализ на икономическите показатели.

4. Проучванията, свързани с функционирането на институциите за насърчаване на бизнес средата, допринесоха за създаването на авторската дефиниция на тази система, според която те са специализирани субекти от различни правни форми, извършващи дейност за развитие на предприемачеството и иновациите, които не действат с цел печалба или разпределят печалбата за законоустановени цели в съответствие с конкретни разпоредби. Тези институции разполагат с подходящи ресурси и компетенции, необходими за предоставяне на услуги на сектора на МСП. Със своята дейност институциите за насърчаване на бизнес средата се опитват да запълнят празнината между пазарния механизъм и дейностите на публичните власти - национални и местни.

5. Предложен е цялостен подход към системата от институциите за насърчаване на бизнес средата, предлагащи

финансова подкрепа - направен е анализ на процеса на формиране на тази категория институции, подкрепящи развитието на предприемачеството в Полша след политическата трансформация, както и на настоящата ситуация на пазара на небанкови финансови институции, насочени към МСП.

Методологичен принос:

6. Методът на количественото изследване, проведено върху представителна извадка, беше предложен за проучване на аспектите, свързани с финансовото функциониране на системата от институции за бизнес среда, подкрепящи сектора на МСП. В тази рамка беше предложено да се използват статистически методи при изследването на връзката между използването/неизползването на финансови услуги на институциите за подкрепа на бизнес средата от страна на микро-, малки и средни предприятия, работещи в Полша, което е отразено в проверените подробни изследователски хипотези.

7. По отношение на методологическите въпроси в областта на икономиката, посочени от М. Блауг, който за разбирането на методологията твърди, че тя се отнася до изучаването на идеи, както и на цели теории и основни принципи на мислене в дадена област на знанието. Методологията, разглеждана от гореспоменатия автор, е представена като област на знанието, която има за цел да овладее познавателните структури в науката. В дисертационния труд тази концепция е развита, като е разгледан организационният аспект на функционирането на финансовата система за подпомагане на развитието на предприятията както в теоретичен, така и в практически план, което е позволило да се определи моделът на функциониране на цялата система от институциите за насърчаване на бизнес средата в познавателния процес.

Практически принос:

8. Въз основа на анализа на дейността на микро-, малките и средните предприятия в Полша бяха идентифицирани проблемите, свързани с финансирането на този сектор във връзка с възникването на финансов недостиг, както и възможностите за тяхното решаване в рамките на функционирането на системата от институции за бизнес среда.

9. За сектора на микро-, малките и средните предприятия беше предложен набор от препоръки по отношение на предприемането на конкретни действия, свързани с предприемането на иновативни начинания, осъществяването на конкретни инвестиционни проекти и подходящото използване на външни източници на финансиране.

10. Предложен е набор от препоръки за институциите за насърчаване на бизнес средата, предоставящи финансови услуги, за да се изгради набор от конкретни действия, чието изпълнение ще донесе ползи под формата на засилване на потенциала, заложен в цялата система за подкрепа на развитието на предприемачеството чрез институциите за насърчаване на бизнес средата, което ще повлияе положително на местното и регионалното развитие.

11. Беше предложено да се изпълнят конкретни действия, които да бъдат предприети от органите на местното самоуправление, особено в аспекта на сътрудничеството и участието в изграждането и финансирането на системата от институциите за насърчаване на бизнес средата в региона, както и предприемането на всички инициативи, насърчаващи действия и поведение, укрепващи нагласите за развитие на предприемачите при предприемането на инвестиционни дейности.

12. Получените резултати от проучването и анализа са основа за планиране на бъдещите дейности, наред с други, на кредитните и гаранционните фондове. Практическото измерение на дисертационния труд беше потвърдено от ръководствата на две институции, формиращи системата от институциите за насърчаване на бизнес средата в Свентокшкия регион.

V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИЯТА

Научни монографии:

1. **A. Kuchciński**, *Organisation and functioning of the financial system for support of enterprise development by business environment institutions in Poland*, Oficyna Wydawnicza Staropolskiej Akademii Nauk Stosowanych w Kielcach, Kielce 2022, ISBN 978-83-63981-50-1, pp. 238.
2. *Finansowanie działalności przedsiębiorstw – teoria i praktyka*, ed. **A. Kuchciński**, Wydawnictwo Nauka & Wiedza, Kielce 2020, ISBN 978-83-957840-0-2, pp.134.
3. **A. Kuchciński**, *Fundusze pożyczkowe w finansowaniu działalności MSP*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź-Warszawa 2017, ISBN 978-83-64971-35-8, pp. 197.

Глави в научните монографии:

4. **A. Kuchciński**, *Funkcjonowanie systemu instytucji otoczenia biznesu w zakresie wspierania rozwoju przedsiębiorczości w Polsce*, [in:] *Polska i świat w kryzysie wywołanym Covid-19 – aspekty ekonomiczne, społeczne i prawne*, ed. A. Kuchciński, T. Konopka, Oficyna Wydawnicza Staropolskiej Szkoły Wyższej w Kielcach, Kielce 2021, ISBN 978-83-63981-48-8.
5. **A. Kuchciński**, *Instytucje otoczenia biznesu we wspieraniu mikroprzedsiębiorstw na przykładzie województwa świętokrzyskiego i podkarpackiego*, [in:] *Wyzwania i problemy społeczeństwa w XXI wieku*, ed. E. Chodźko, K. Talarek, Wydawnictwo Naukowe Tygiel, Lublin 2020, ISBN 978-83-66489-26-4, pp. 20-29.
6. **A. Kuchciński**, *Klasyfikacja źródeł finansowania działalności przedsiębiorstw*, [in:] *Finansowanie działalności przedsiębiorstw – teoria i praktyka*, ed. A. Kuchciński, Wydawnictwo Nauka & Wiedza, Kielce 2020, ISBN 978-83-957840-0-2, pp. 7-20.
7. **A. Kuchciński**, A. Kilarzka, *Franczyza*, [in:] *Finansowanie działalności przedsiębiorstw – teoria i praktyka*, ed. A. Kuchciński, Wydawnictwo Nauka & Wiedza, Kielce 2020, ISBN 978-83-957840-0-2, pp. 65-76.
8. **A. Kuchciński**, J. Rożek, *Znaczenie funduszy pożyczkowych w pozabankowym systemie finansowania MSP w Polsce*, [in:] *Problemy nauk prawnych. Tom 15*, ed. K. Pujer, Exante

- Wydawnicwo Naukowe, Wrocław 2020, ISBN 978-83-66187-67-2, pp.109-122.
9. **A. Kuchciński**, D. Mokrosińska, S. Jędrasek, *Rola faktoringu w finansowaniu działalności przedsiębiorstw*, [in:] *Problemy ekonomii oraz finansów publicznych i prywatnych*, ed. A. Borcuch, A. Krzysztofek, W. Zajączkowski, Wydawnictwo Laboratorium Wiedzy Artur Borcuch, Kielce 2019. ISBN 978-83-954955-0-2, pp. 85-99.
  10. **A. Kuchciński**, *Analiza działalności funduszy poręczeniowych w województwach świętokrzyskim i podkarpackim*, [in:] *Stan i perspektywy rozwoju przedsiębiorczości – wymiar krajowy, regionalny, lokalny ze szczególnym uwzględnieniem powiatu tarnobrzeskiego*, ed. G. Wilk-Jakubowski, A. Buś-Bidas, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź-Warszawa 2018, ISBN 978-83-64971-44-0, pp. 81-101.

Статии в научни списания:

11. **A. Kuchciński**, E. Guz, *Business environment institutions for the support of innovativeness of enterprises – case in Świętokrzyskie province*, “Globalization, the State and the Individual” 2021, no. 1(27), ISSN 2367-4555, pp. 21-34.
12. **A. Kuchciński**, *The importance of leasing in financing enterprises in Poland*, “Sciences of Europe” 2020, no. 50, vol. 3, ISSN 3162-2364, pp. 6-10.
13. **A. Kuchciński**, *The role of guarantee funds in supporting entrepreneurship in Poland*, “Sciences of Europe” 2019, no. 46, vol. 2, ISSN 3162-2364, pp. 3-9.
14. **A. Kuchciński**, A. Prymas, *Bariery rozwoju MSP w województwie świętokrzyskim*, “Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula” 2019, no. 2(60), ISSN 2084-4689, pp. 5-15.
15. **A. Kuchciński**, *Uwarunkowania rozwoju usług forfaitingowych (na przykładzie województwa świętokrzyskiego i podkarpackiego)*, “Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2017, vol. XVIII, ed. 11, p. III, ISSN 2543–8190, pp. 51-64.
16. **A. Kuchciński**, *Mezzanine finance – alternatywne źródło finansowania przedsiębiorstw*, “Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula” 2017, no. 1(51), ISSN 2084-4689, pp. 205-216.
17. **A. Kuchciński**, *Ryzyko kredytowe w działalności banku*, “Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula” 2016, no. 2(48), ISSN 2084-4689, pp. 35-48.